

Husar-Compagniet 1737-1746

Højberg
(Chakoten 1963/3)

(Med noter af T. Snorrason)

I 1962 højtideligholdt Gardehusarregimentet 200 året for regimentets oprettelse ved kgl. resolution af 10. februar 1762 med oberst (oberst), kammerherre og greve Moltke som chef. Hvis man heraf udleder, at vi kun har haft husarer ved den danske armé i 200 år, gør man sig imidlertid skyldig i en fejltagelse. Selvom man ser bort fra de korps af udenlandske husarer, der betegnedes "husarhåndværkere", fordi disse folk var professionelle og havde valgt sig krigen som håndværk, som ved bestemte lejligheder var i kongens sold uden at have et egentlig tilhørsforhold til arméen, må tidspunktet for de første danske husarers fremkomst sættes i hvert fald så tidligt som 1737, idet der dette år opstilledes et HUSARCOMPAGNIE (betegnelsen eskadron havde endnu ikke vundet indpas) som en underafdeling af LIVGARDEN TIL HEST og under kommando af dennes chef. Det bemærkes, at der allerede fra husarcompagniets oprettelse har været en tilknytning mellem husarerne og Livgarden til hest. Denne tilknytning var også til stede i 1762, idet grev Moltke samtidig var chef for husarregimentet og Livgarden til hest [1](#) og senere fandt der en egentlig sammenslutning sted af de to enheder under en fælles chef.

Med større ret end 1762 må 1737 derfor betragtes som de danske husarers fødselsår. Dog må 1762 korrekt anses som året for det første danske husarregiments oprettelse, omend næppe som det i dag eksisterende Gardehusar Regiments fødselsår, idet Moltkes husarregiment nedlagdes allerede et par år efter oprettelsen, og først i 1774 opstilledes der på ny et husarregiment i Danmark. Dette år er det første, hvorfra der kan føres en ubrudt linje frem til Gardehusar Regimentet af i dag, hvis "fader" altså ikke er Moltke: men snarere von Späth, chefen for husarregimentet af 1774.

Det nøjagtige tidspunkt for det omtalte compagnies oprettelse må sættes til slutningen af 1737. Forud herfor var gået visse forhandlinger med Ritmester Elias Czäbler von Czäbelditz, en ungarer i kejserlig østrigsk tjeneste, som med 12 husarhåndværkere havde stillet sig til rådighed for Kong Christian VI, og der var foregået en rekruttering i Østrig for at bringe styrken op på den tilsigtede størrelse, nemlig: 1 ritmester, 1 løjtnant, 1 kornet, 1 vagtmester, 2 korporaler, 1 trompeter og 30 husarer. (Militair-Reglementet af 1738).

Halvdelen af husarerne skulle være ungarere, halvdelen danske og tyske.

Czäbler von Czäbelditz udnævntes den 14. september 1736 til ritmester for det kommende HUSAR-COMPAGNIE (gage 60 Rdl. pr. måned). Det voldte ham dog visse vanskeligheder at få mandskabet samlet, fornemmeligt på grund af den ringe "tractamente", der blev tilbudt. Den "anseelige Danske Rytter-Tractamente", som man senere lokkede husarerne ind med (jfr. hverveplakaten af 1762), har altså i 1736 ikke været så anseelig endda. 8 rigsdaler 12 1/36 skilling + brødpenge 64 skilling om måneden var, hvad der blev tilbudt en gemeen husar.

Også på anden vis var der besværligheder, bl.a. måtte ritmester Czäbler von Czäbelditz udfolde al sin ihærdighed for at få sin gage udbetalt af statskassen og penge til underhold af de allerede hvervede folk og deres heste. Han skrev fire breve til general Løvenørn (disse breve findes endnu) og beklagede sig over at mangle penge til indkøb af havre til hestene.

I slutningen af 1737 var man nået så vidt, at bestemmelser om husarernes uniformering og udrustning kunne udfærdiges. Anskaffelsesprisen for den fulde mundering ansattes for en gemeen husar til 75 rigsdaler 33 1/4 skilling, og den omfattede iflg. Kgl. resolution af 23/11 1737 følgende genstande:

Frakke, bukser og støvler (som skulle vare i 1 år).

Hovedbedækning, pelts og gehæng (varighed 2 år).

Skjærf (varighed 3 år).

Chaberaque, sadel og kandar, patrontaske, sabeltaske, kappe, karabinrem (disse ting skulle vare 6 år).

Bøjler og mundbid skulle fortrinnes, beslaget på karabinremmen forsølves hvertandet år.

Om uniformen vides (vgl. resolution af 2/12 1737), at kjolen (d.v.s. det klædningsstykke, der i munderingsfortegnelsen kaldes frakken, i vore dage dolmanen) og bukserne er blå samt forsynet med sølvgaloner, hvorimod huen, kappen og pelsen skulle være røde. Trompeteren skulle ikke bære husarisk uniform, men den for trompetere ved Garden til Hest approberede uniform, idet Czäbler von Czäbelditz skal have hævdet, at trompetere ved udenlandske husarenheder ikke bar husaruniform - et synspunkt, som næppe er holdbart [2](#)). Husarcompagniet fik en estandart, der blev fremstillet for 30 rigsdaler, den samme sum, som anvendtes til kavaleriets estandarter, men mindre end det beløb, som ofredes på estandarterne for Garden til Hest.

De kortfattede officielle bestemmelser om uniformeringen giver kun en nødtørftig forestilling om husarernes udseende, bl.a. er intet nævnt om besnøring, hovedbeklædningens art og chaberaquets udseende, hvorfor den videbegærlige "uniformolog" er henvist til at søge yderligere oplysninger i tilgængeligt samtids billedmateriale.

Netop i de år, da husarcompagniet havde sin kortvarige eksistens, udfoldede maleren J.J. Bruun en livlig virksomhed, navnlig med afbildning af danske slotte og herregårde, såvel kongelige som private. Hans teknik var gouachemaleriet (vandopløselige dækfarver), og hans små lidt naivt opfattede, men omhyggeligt udarbejdede billeder findes nu omkring på danske herregårde, og på Rosenborg findes en repræsentativ samling. På Rosenborg og på Schackenborg findes billeder af Hirschholm Slot, og på begge disse billeder ses foran slottet en kongelig ekvipage med en rytterskorte, som må være husarer af husarcompagniet, selvom dette ikke er angivet. Billedet på Schackenborg, om hvis detaljer m.h.t. husarerne lensgreve Schack har givet informationer, vil blive gengivet i den nye Danmarkshistorie fra POLITIKENS FORLAG og skal iflg. lensgrevens oplysning datere sig fra 1739, mens billedet på Rosenborg skal stamme fra 1740 og derfor, hvor der er uoverensstemmelser, må tillægges den største værdi. Begge billeder viser en eskorte på 1 officer (i têtén), 1 underofficer (i queu'en) og 8 gemeene husarer - hvilket er overensstemmende med bestemmelserne om, at en styrke af denne størrelse og sammensætning skulle følge den kgl. ekvipage under kørsel uden for residensen. På begge billeder bærer kun officeren pels, i det ene tilfælde anlagt, i det andet overhængt på begge skuldre. Bevæbningen er for officer og underofficer sabel og pistol, for gemeene sabel og karabin. Alle hestene, der som ægte husarheste er meget små, er sorte eller meget mørkt brune.

Skønt rytterne på billederne er meget små - næppe over 2 cm incl. hest - er de dog den vigtigste og stort set eneste kilde til min viden om uniformeringen, der har været som følger:

Huen: En rød "nissehue" med bagudhængende puld og smal kantning med lysebrunt pelsværk. Officerens hue formentlig med fangsnor i guld [3](#)) (?).

Frakken: Lyseblå, kort dolman uden krave og opslag. Har der været opslag, skjules de af handskernes kraver. På brystet 3 rækker formentlig hvide metalknapper, forbundet med hvide (sølv) snore eller galoner i et antal af 10-12. En besætning af snore er selvfølgelig mest husarisk, men munderingsfortegnelsen nævner udtrykkeligt galoner. Hvis der ud over besætningen på brystet har været snore- eller lidsebesætning, fremgår det i hvert fald ikke af J.J. Bruuns billeder, men der har formentlig været en snore- eller galonbesætning i rygsømmene i lighed med pelsen. Et mærkeligt træk må anføres: Det synes, som om dolmanens front (stykket under snorene) har været rød. Hvis det er rigtigt, stemmer det overens med en ufarvelagt gengivelse af et maleri, forestillende ritmester Czäbler von Czäbelditz, som findes i

"Gardehusar Regimentets historie", og som viser såvel frakken som pelsen forsynet med forstykker (rabatter) i en afvigende farve.

Handske: Lysegule kravehandsker, der skjuler de eventuelle opslag.

Bukser: Menige: Lyseblå helbukser uden besætning. Officerer: Røde helbukser med 2 sølvgaloner ned langs siden.

Støvler: Gule husarstøvler (med en smal sort kantning foroven?). Jern- eller sølvspor.

Pelsen: Er rød og halvlang (til midt på lårene) og med brun skindbesætning. Besætning af snore- eller galoner som dolman. Formentlig lyseblå front under brystets snorebesætning.

Gehæng: Kan ikke ses.

Sabeltaske: Kan ikke ses, idet rytterne ses fra højre side, men man har vel lov til at antage, at den i lighed med sabeltasken af 1762 har været blå på forsiden med kgl. monogram og krone i hvidt (sølv) og en tunget rød kant med hvid (sølv) mellemsnor.

Patrontasken: Kan derimod ses, hængende på rytterens højre side i bæltehøjde - altså ikke på ryggen - formentlig i en rem (kan ikke ses) over venstre skulder. Patrontaskens låg er rødt med hvid (sølv) kant og kgl. monogram med krone i hvidt (sølv).

Skærfet: Kan ikke ses, har muligvis kun været båret til stads. Man har vel lov til at antage, at det for menige har været rødt/hvidt tværstribet i lighed med skærfet af 1762 (officerer: rødt/guld). Skærfet bæres under pelsen, når denne er anlagt.

Bevæbning: Karabin (menige) og pistol (officerer og underofficerer) synes på billederne at være fæstnet på højre side ved sadlen bag rytteren, men kan også udmærket tænkes at være båret i den i munderingsfortegnelsen nævnte karabinrem med forsølvet beslag. Denne har sikkert været lys brun, og der kan muligvis være tale om en kombination af patrontaske- og karabinrem.

Sabel: Formentlig med messingsfæste i sort læderskede med messingbeslag.

Valdrap: Menige og underofficerer: rødt med enkelt hvid kantning og kgl. monogram mod krone (hvidt) i de bagudvendte spidser. Så vidt det kan ses af billedet på Rosenborg, har valdrappet haft en ejendommelig facon [4](#)), idet der fra dets forkanter udgår en slags bringerem af samme farve som valdrappet og som dette kantet med hvidt. Officerer: Rødt med dobbelt sølvkantning. Mellem kanterne en bredere lyseblå kant. Monogrammet på de bagudvendende spidser er i sølv. Samme ejendommelige facon som de meniges valdrap, men bringeremmen er her lyseblå.

Seletøj: Rødt eller rødbrunt. Kandaren smykket med messingknapper, for officerer med sølvknapper og en sølvdekoration på kandarens krydsremme.

Husarerne installeredes i februar 1738 på Jægersborg; hvor de såkaldte "barakker" var blevet opført til brug for kompagniet. Husarernes fornemste opgave var som nævnt at danne eskorte for de kongelige ekvipager. Desuden blev de anvendt til post- og stafettjeneste mellem de kongelige slotte. I Suhms "Nye

samlinger til den danske Historie", III, siges: "*De bleve ligesom Guarden brugte til 8 a 10 daglig at have Vagt, de rede omkring Kongens Vogn, naar han kjørte, jog Pøblen tilside, naar de trængte for nær ind, bleve og skikkede mellem Slottene i hastige Ærinder og deslige*". Til egentlig krigstjeneste har de næppe været tænkt anvendt; det er betegnende, at compagniet - i modsætning til Garden til Hest i øvrigt - ikke blev mobiliseret i 1742, da man overvejede en krig mod Sverige for at fremtvinge kronprins Frederiks valg til svensk tronfølger.

På dette tidspunkt havde von Czäbelditz forladt compagniet, idet han i 1741 efter begæring blev entlediget med majors grad og gik i preussisk tjeneste. Han erstattedes af løjtnant Torchos (ungarerer), der førte compagniet i tiden 27/10 1741 - 18/3 1743 og blev afløst af løjtnant Audahazi (også ungarerer), der var chef til 1746.

Den 6. august 1746 døde Christian VI på Hirschholm Slot, og allerede samme dag aflagde Guarden til Hest - herunder også husarcompagniet - ed til Frederik V. Husarerne kom dog ikke til at tjene længe under den nye konge; endnu i samme måned (den 31. august 1746) blev compagniet nedlagt. Det gemeene mandskab afdankedes med 2 måneders sold samt tærepenge og beklædningsgenstande.

Noter

- 1) Ikke helt rigtigt. Moltke var chef for Livregiment Dragoner, men ikke for Livgarden til Hest.(ts-2003)
- 2) Jo, det er ganske korrekt på den angivne tid. (ts-2003)
- 3) Brugtes ikke på den tid. Huerne er almindelige husarhuer, som de nu engang så ud for østrigske og alle den tids øvrige husarer. (ts-2003)
- 4) Denne form for skaberak er ikke spor besynderlig, sådan så tidens husarskaberakker ud. Se f.eks. tegningerne i det såkaldte Gudenusmanuskript fra ca. 1734. Derimellem er også østrigske husarer. Det var ved denne troppesammentrækning, at det hele Europa fik øjnene op for husarvåbnets fortræffeligheder, og mange lande oprettede kort efter små husarafdelinger. Det pittoreske og rent maleriske i husarernes fremmedartede uniformer spillede selvfølgelig også ind. (ts-2003)